

Monenmoisia ulkosuomalaisia

Krister Björklund

Kuka on ulkosuomalainen? Tähän kysymykseen oli helpompi vastata neljäkymmentä vuotta sitten, Siirtolaisuusinstituutin perustamisen aikoihin. Tuolloin ulkosuomalaiset olivat ruotsinsuomalaisia tai amerikansuomalaisia, tai ainakin näin asia miellettiin. Tietysti suomalaisia asui jo tuolloin ympäri maailmaa. Etenkin Saksassa, Englannissa ja Sveitsissä heitä oli paljon. Enemmistö Eurooppaan muuttajistamme oli naisia, joista suuri osa oli naimisissa paikallisen miehen kanssa. Naiset eivät ilmeisesti ole olleet tutkimuksen kannalta kiinnostavia, sillä heillä on mennyt hyvin, eivätkä he ole ”elämöineet” itsestään.

Olin rakentanut itselleni ruusuisen kuvan ulkomailla asuvista maanmiehistäni. Tämä kuva sai pahan kolauksen, kun 1970-luvun lopussa nuorena tutkijanplanttuna lähdin Tukholmaan haastattelemaan ruotsinsuomalaisia. Norsborg ja Fittja asuinalueina suorastaan järkyttivät minua. Ne olivat ”miljonprogrammetin” aikaan rakennettuja betonilähiöitä, jotka olivat jo pahasti alkaneet rapistua. Lähiöistä oli helppo löytää suomalaisia; tuli sellainen olo, ettei niissä muita asunutkaan. Moni haastateltava ei osannut ruotsia juuri nimeksikään, vaikka oli asunut maassa toistakymmentä vuotta. Enkä juopoltakaan välttynyt, kun soittelin ovikelloja haastattelulomake kädessä. Koti-ikävä oli monella kova.

Tukholman lähiöistä oli pitkä etäisyys Geneveen, jossa vajaat kaksikymmentä vuotta myöhemmin haastattelin kahvilassa ranskaa puhuvia, tyylikkäästi pukeutuvia suomalaisrouvia. He olivat muuttaneet Sveitsiin samoihin aikoihin kun muuttovirta Ruotsiin oli suurimmillaan. Heitä huvitti siirtolaisuustutkijan vakiokysymys: ”Aiotteko joskus muuttaa Suomeen?” Vastaus tuli tyyliin ”Katsele nyt vä-

hän ympärillesi, mitäs luulet?” Syksyn aurinko kimmelsi Genevenjärven pinnalla ja lämmitti ihanasti, vaikka oli marraskuu. Eipä tarvinnut esittää jatkokysymystä ”Milloin olette suunnitellut muuttavanne?”

Olen vierailut suomalaisten luona Floridasta Japaniin, ja minulle on näytetty ulkosuomalaisuuden parhaita puolia. Aina olen ollut kateellinen, kun olen takaisin tultuani Turun lentokentällä kahlanut pimeässä ja loskassa lentokoneelta terminaaliiin. Ulkomailla vietetyt vuodet ovat kuitenkin näyttäneet minulle arkea, joka on jokapäiväistä puurtamista iloineen ja suruineen – vaikkakin useimmiten Suomea lempeämmässä ilmastossa.

Suomella on hyvä maine maailmalla, ja sillä on suuri merkitys ulkosuomalaisille. Pohjois-Amerikassa usein hävettiin suomalaisuutta sata vuotta sitten, eikä se ollut mikään ylpeyden aihe Ruotsissaakaan 1980-luvulle asti. Nyt kaikki on toisin. Tämä liittyy siirtolaisuuden luonteen muuttumiseen täysin 1990-luvulla. Enää ei olla pitkään aikaan lähdetty kansakoulupohjalta ulkomaille työttömyyttä pakoon. Ilman hyvää koulutusta ja kielitaitoa ei nykyisin enää pitkälle pötki. Suomalainen tausta on bonus, kiitos Pisa-tutkimusten ja kansainvälisten vertailujen. Olemme etäänntyneet kauas Slussenin sisien ajoista.

Samalla myös ulkosuomalaisuus on muuttunut. Suomalaisten yhdistykset ovat ukkoutumassa ja akkautumassa sekä menettämässä merkitystään. Uusilla ulkosuomalaisilla ei ole tarvetta seurustella muiden suomalaisten kanssa vain siksi, että he ovat suomalaisia. Seuroilla ei ole pitkään aikaan ollut houkuttimena edes halpojen matkojen järjestäminen Suomeen.

Nuoret ja keski-ikäiset ulkomailla asuvat suomalaiset ovat kansainvälistä joukkoa, ekspatriaatteja, kuten nykyisin usein sanotaan. Heille suomalais-

suus useimmiten kyllä on tärkeää, mutta 'ulkosuomalainen' ei enää ole terminä niin käypä. Kun Lotta Weckström tutki suomalaistaustaisia nuoria Ruotsissa, hän totesi, että "suomalaisuus on kuin tilkkutäkki"; nuoret olivat tilanteesta riippuen ruotsalaisia tai suomalaisia – 'ruotsinsuomalainen' oli heille vieras käsite. Samaa olen itsekin todennut haastattellessani suomalaistaustaisia nuoria Sveitsissä. He ovat sveitsiläisiä tai suomalaisia tilanteen mukaan.

Ovatko suomalaiset ulkomailla siis luokiteltavissa ikääntyviin, asettuneisiin ulkosuomalaisiin ja nuoriin, menestyviin ekspatteihin? Monet Siirtolaisuusinstituutin vuosien varrella tekemät tutkimukset viittaavat tähän. Asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksinkertainen, sillä raja on häilyvä ja ulkomailla asuvia suomalaisia on vaikea luokitella. Tämän lisäksi on kasvava joukko suomalaisia, jotka asuvat kahdessa maassa; suuri joukko eläkeläisiä viettää talvensa Välimeren tuntumassa, Thaimaassa ja Flo-

ridassa. Monet expatit sukkuloivat Suomessa olevan kodin ja ulkomailla olevan kodin välillä. Vaikka ulkomailla asutaan pysyvästi, side Suomeen säilyy entistä paremmin, koska lentäminen on halpaa ja sosiaalinen media on mullistanut yhteydenpidon. Osoituksena tästä myös on Suomi-koulujen suuri suosio paikoissa, joissa asuu paljon nuoria suomalaisperheitä. Perheet haluavat varmistaa, että jälikasvu säilyttää suomen kielen taitonsa.

Ulkomailla asumisesta on tullut pikemminkin normi kuin poikkeus. Nuorille on luontevaa opiskella ja harjoitella ulkomailla. Yhä useamman työpaikka myös löytyy muualta kuin Suomesta. Vanhempien väki on nykyisin kiertänyt muutakin kuin tahkoa. Suomalaiset juuret yhdistävät kaikkia ja luovat yhteenkuuluvuutta yli rajojen, vaikka ulkosuomalaisuus käsitteenä ja kulttuurisena ilmiönä onkin menettämässä merkitystään.

Siirtolaisuusinstituutti osallistuu vuosittain Turussa järjestettävälle Kansainvälisille kirjamesuille. Kuvassa (oik.) instituutin sukututkija Elisabeth Uschanov etsimässä rekisteristä tietoja kyselemään tullee asiakkaalle.